

NA ROB RAZPRAVE O MOREBITNEM ČLANSTVU REPUBLIKE SLOVENIJE V NATU

Povzetek. V nasprotju s prejšnjim obdobjem je v l. 2001-2002 dobilo vprašanje morebitnega članstva Slovenije v Natu ključno novo razsežnost, saj je postalo načelno sprejemljivo tudi za Nato. Zaradi tega je toliko potrebnejša poglobljena in korektna javna razprava. Vsebinsko pomemben vzrok za pomanjkanje take razprave vidim v nezadostni politični kulturi dialoga. Večina objavljenih besedil in komentarjev v javnih občilih je bila do zdaj enostranska. V številnih nastopih nasprotnikov vstopa Slovenije v Nato sem zasledil veliko zelo spornih, oz. neresničnih trditev. Vladajoča koalicija je bila dolgo brezbrizna, medtem ko je v nekaterih slovenskih občilih potekala organizirana kampanja proti članstvu. Oteževalne okoliščine so še vedno razširjena nevednost, napačne predstave in predsodki o Natu. Glavni razlog za zmanjševanje javnomnenjske podpore pa vidim v široko razširjenem lažnem občutku varnosti in pešajočem kolektivnem spominu. Razprava o članstvu v zavezništvu je zaradi vdorov zelo različnih silnic ustvarila nenavadno politično polarizacijo, ki gre v veliki meri mimo ustaljenih socialnih, kulturnih, verskih, ideoloških in svetonazorskih delitev v slovenski družbi.

Ključni pojmi: Nato, slovensko javno mnenje o Natu in članstvu RS v njem, razmerje Nato-EU, politična polarizacija v Sloveniji v zvezi z Natom, protinatovska propaganda v Sloveniji

Vse slovenske vlade so se od razglasitve samostojnosti zavzemale za čim hitrejšo približevanje Republike Slovenije evroatlantskim povezavam ter članstvo v Evropski uniji in Natu poudarjale kot svoji prednostni nalogi. Najmanj pet let po samostojnosti sta bila oba cilja nerealna. Zaradi povezanosti, kot ene izmed držav naslednic nekdanje SFRJ s krizo in vojnami na Balkanu, je za Slovenijo do poletja l. 1996 veljal embargo OZN za izvoz orožja. Do l. 1995 tudi Nato ni želel sprejemati nobenih novih članic iz vrst nekdanjih socialističnih držav. Zaradi tega je razumljivo, da vsaj do l. 1995 ni bilo in ni moglo biti resnih razprav o članstvu Slovenije v Natu, t. i. evropski sporazum z EU pa je bil zaradi italijanskega izsiljevanja podpi-

* Dr. Anton Bebler, redni profesor na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

san šele poleti 1996. V obdobju 1991-1995 je bilo poleg tega vidno razhajanje med politiko slovenskih vlad na eni strani in stališči prebivalstva glede zaželenih varnostnih povezav naše države na drugi. Volivci na državnozborskih volitvah so sicer večinsko podpirali stranke, ki so zagovarjale približevanje Slovenije Natu, toda raziskave javnega mnenja so kazale povsem drugačno podobo. Tako je novembra leta 1994 skoraj 40 odstotkov vprašanih podpiralo t. i. nevtralno mirnodobno držo Slovenije, 32 odstotkov povezovanje z Zahodno Evropo in le 13 odstotkov vprašanih je bilo za naslonitev na Nato in Združene države Amerike. Taka razhajanja med javnomnenjskimi podatki in politiko elit niso nič nenavadnega tudi v veliko starejših demokracijah. Posledično tudi danes politika vodilnih članic EU in Nata v zvezi z razširitvijo obeh povezav ne uživa večinske podpore svojega javnega mnenja.

Konec l. 1995 in v začetku l. 1996 je prišlo v Sloveniji v zvezi z Natom do občutnega premika v prid stališčem slovenske politične elite. Časovna točka tega preobrata je zelo zanimiva, saj nam nemara pove, zakaj je tedaj večina vprašanih v javnomnenjskih anketah priznala Nato kot primerno varnostno združbo za našo državo. Razloge za to spremembo lahko najdemo v naši izkušnji z JLA v juniju-juliju 1991, razdejanjih, prelivanju krvi na Balkanu ter v valovih beguncev iz Hrvaške in Bosne. Menim, da so ta dogajanja zelo nazorno prepričala večino Slovencev, da si tako majhna in vojaško šibka država, kot je postala Slovenija, ne more privoščiti neuvrščenosti in obrambne samozagotovitve. Po neuspešnih poizkusih Evropske gospodarske skupnosti (EU), OZN in OVSE se je od vseh mednarodnih organizacij in združenj le Nato izkazal kot edina organizacija v evroatlantskem prostoru, ki je bila sposobna ustaviti balkansko morijo. In Nato je to tudi uspešno storil v drugi polovici l. 1995, kar je pripeljalo do podpisa daytonskega in pariškega sporazuma v novembru in decembru 1995.

Domnevam, da so ravno zaradi živega spomina na te dogodke uživala prizadevanja slovenske vlade trdno podporo javnosti med letoma 1996 in 2001. Sodeč po izidih več izpraševanj Centra za raziskovanje javnega mnenja na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani so se razmerja v javnem mnenju v l. 1996-1997 ustalila na ravni približno 60 odstotkov podpore vstopu Slovenije v Nato, okrog 20 odstotkov nasprotovanja in približno 20 odstotkov neodločenih vprašanih. Poznejše ankete so pokazale nihanja v izražanju podpore med približno 66 odstotki v oktobru 1996 in 53 odstotki v januarju in marcu 2001. Ankete iz leta 1997 so postavile Slovenijo za najbolj navdušenima Romunijo in Poljsko, vendar pred Madžarsko in Češko (ki so ju l. 1997 povabili in l. 1999 sprejeli v zaveznitvo) ter drugimi državami kandidatkami. Zadnja terenska raziskava iz oktobra in novembra 2001 je pokazala, da je bilo 57 odstotkov vprašanih za vstop v Nato, 20 odstotkov proti in 23 odstotkov neopredeljenih. Med opredeljenimi vprašanimi je bila tedaj podpora članstvu v Natu približno sedemdesetodstotna. Lahko sklenemo, da je v l. 1996-2001 podpora javnosti vključitvi Slovenije v Nato nihala, postopno se je zniževala in je vseskozi zaostajala za bolj navdušenimi stališči slovenske politične elite.

Ob tem je treba omeniti razlike med podatki o podpori članstvu v Natu, ki so izvirale iz različnih vprašanj in iz različnih metodologij izpraševanja. Ankete so ugotovile praviloma višjo stopnjo podpore članstvu v Natu, kadar se je vpraševalo, kako bi vprašani glasovali na morebitnem referendumu. Za nekaj točk manj pa je

bilo splošne podpore prizadevanjem vlade za pridobitev članstva v Nato. Za nekaj točk nižja je bila tudi izmerjena podpora s pomočjo telefonskih anket v primerjavi s terenskim izpraševanjem. Temeljni razlog za manjšo verodostojnost (sicer cenejših in hitrejših) telefonskih anket je verjetno v tem, da telefonov v svojih domovih še vedno nima najmanj 15 odstotkov prebivalcev Slovenije. Dodatna težava z nekaterimi anketami je izvirala iz manipuliranja s tem instrumentom in sicer tako, da so glavnemu vprašanju dodajali negativno sugestivna vprašanja, ki so povrh vsebovala tudi neresnične trditve. Ta prijem sta uporabila tednik Mladina in agencija Ninamedija. Tudi v drugih primerih je z objektivnostjo podatkov iz anket težko združljivo aktivno politično navijaštvo sodelavcev v organizacijah, ki izvajajo javnomnenjske raziskave. Do pačenja dejanskega odnosa vprašanih glede članstva v Natu je lahko prihajalo poleg tega zaradi povezave z vprašanjem članstva Slovenije v Evropski uniji. Vrste podpornikov vstopov v obe povezavi so se namreč sedemdeset- do osemdesetodstotno prekrivale. Najpogosteje pa je bila stopnja podpore vstopu v EU za nekaj točk višja od podpore članstvu v Natu. Toda občasno se je podpora vstopu v EU zmanjšala zaradi težav bodisi v sami integraciji (naprimer zaradi bolezni t. i. norih krav) bodisi v odnosih Slovenije z njo. Ob tem se je nekajkrat zmanjšala tudi podpora članstvu v Natu, pa čeprav za to ni bilo razlogov v Natu ali v odnosih Slovenije z zavezništvom.

Delno kot odraz postopnega zniževanja javne podpore so se l. 2001 v naših občilih začeli množiti članki in komentarji v zvezi z Natom in morebitnim članstvom v njem. Namen številnih od teh spisov in tudi izjav dveh manjših zunajparlamentarnih strank je bil videti v tem, da bi v očeh javnosti izpodbijali legitimnost prizadevanj slovenske vlade za pridobitev vabila za članstvo v Natu. Ta prizadevanja pa so bila popolnoma v skladu z njenimi ustavnimi in zakonskimi pooblastili. Še več, na zadnjih volitvah za Državni zbor RS so pogorele stranke, ki so izrecno nasprotovale vstopu Slovenije v Nato. To pomeni, da je sedanja politika vlade tudi povsem legitimna.

V nasprotju s prejšnjim obdobjem pa je dobilo to vprašanje l. 2001-2002 novo razsežnost. Pred desetimi, enajstimi leti je bilo članstvo v Natu le pobožna želja nekaterih slovenskih politikov, pozneje pa le nezanesljiva možnost. Zdaj, ko je postalo naše članstvo sprejemljivo tudi za Nato, je toliko bolj potrebna poglobljena, korektna in z dokazi podprta razprava o tako resnem vprašanju. Seštevka dose-danjih člankov, komentarjev, izjav, soočenj, okroglih miz itn. o temah, povezanih z morebitnim članstvom Republike Slovenije v Natu, pa še vedno ne moremo šteti za tako razpravo. Številna besedila, objavljena v tiskanih občilih, in komentarji v elektronskih občilih so bili pretežno enostranski, praviloma jim niso sledili odzivi, odgovori ali pojasnila uradnih predstavnikov državnih organov. V številnih nastopih sicer majhne, a glasne skupine nasprotnikov vstopa Slovenije v Nato sem zasledil tudi nekaj deset zelo spornih, neutemeljenih oziroma neresničnih trditev v zvezi z zavezništvom. Tovrstne teze in trditve, objavljene v naših časopisih, so večkrat nekritično povzemali v drugih tiskanih in tudi elektronskih občilih ter tako verižno širili oporečne informacije.

Žal do pravega demokratičnega dialoga ni prišlo tudi med javno predstavitvijo mnenj o članstvu v Natu v Državnem zboru RS v januarju 2002. Eden od razlo-

gov je bil ta, da je večina visokih uradnikov odšla iz dvorane po prvi prekinitvi, zagovorniki vstopa praviloma niso poslušali nasprotnikov, slednji pa niso polemizirali z dokazi zagovornikov. Predstavitve se je zato iztekla kot zaporedje monologov, potekala je ob zelo nizki udeležbi poslancev in državnih svetnikov oziroma sploh tako rekoč brez njih. Med tem dogodkom, katerega prvi del je prenašala nacionalna televizija, se je pokazalo pri nas resno pomanjkanje kulture političnega dialoga v naši družbi.

Vsebinsko pomemben razlog za delno ponesrečen poizkus razprave v parlamentu vidim tudi v tem, da se del nasprotnikov skriva za gesli nasprotovanja Natu. Nekateri med njimi se obnašajo kot preganjane žrtve nekakšnega državnega zatiranja javne razprave, pa čeprav v Sloveniji ni bilo nobenega takega zatiranja. Prav nasprotno. Cenzure so bili v nekaterih osrednjih množičnih občilih večkrat deležni tisti novinarji in tudi drugi avtorji komentarjev in pisem bralcev, ki niso želeli sodelovati v gonji zoper članstvo v Natu. Izvajalci te cenzure pa so bili politično pristranski odgovorni uredniki, ki so izrabljali svoj uredniški položaj. Domnevam, da nekateri glasni nasprotniki z retoričnimi floskulami le prikrivajo svoje osebne ambicije in prave motive. Čeprav tega ne povedo naravnost, se marsikdo od radikalnih pacifističnih, okoljevarstvenih ali anarhističnih nasprotnikov članstva v Natu dejansko zavzema za popolno razorožitev in sicer oslabitev Slovenije, prepoved uporabe jedrske energije, razpustitev Slovenske vojske, nekateri celo za razmontiranje slovenske države v imenu splošnega upora kakršni koli oblasti, revolucionarnega boja zoper svetovni kapitalizem itn., itn. Po mnenju nekaterih od njih naj bi za zagotovitev varnosti Slovenije povsem zadoščalo že sedanje članstvo v OZN oziroma sodelovanje v OVSE. Najradikalnejšim t. i. protiglobalistom pa še celo to ne. Tovrstni nasprotniki pa bi ravnali korektno, če bi od naših poslancev in državnih svetnikov terjali oziroma če bi zbirali podpise za razpis referendumu o razpustitvi Slovenske vojske, odpravo Slovenske policije, predčasno zaprtje naše edine jedrske elektrarne itn. Iz javnomnenjskih izpraševanj pa lahko sklepamo, da ne vidijo potrebe po Slovenski vojski v prihodnosti le trije odstotki odraslih državljanov Slovenije. Kar 58 odstotkov vprašanih pa je v novembru 2001 menilo, da bomo Slovensko vojsko verjetno ali zelo verjetno potrebovali. Iz tega izhaja, da velika večina Slovencev ne bi podprla omenjenih ciljev radikalnih protinatovcev. Eden od razlogov za pomanjkljivo javno razpravo vidim tudi v tem, da slovenski nasprotniki vstopa v Nato praviloma ne predlagajo alternativne varnostne države Slovenije, za katero se zavzemajo. Morebitnega članstva ali nečlanstva v Natu pa ne kaže obravnavati kot absolutne pozitivne ali negativne vrednote zunaj prostora in časa, temveč le v primerjavi z našim sedanjim položajem in z drugimi možnimi rešitvami.

Vsekakor otežujoča okoliščina za produktivno razpravo pri nas je še vedno visoka stopnja splošne nevednosti o Natu ter posledično velika razširjenost napačnih predstav in tudi predsodkov. Celotno na straneh osrednjega slovenskega dnevnika preberemo, na primer, naslednje stavke izpod peresa poklicnih slovenskih novinarjev: "Severnoatlantsko zavezništvo so l. 1949 izumile ZDA, tudi zato, da so vojaško priklenile nase Evropo" (Delo, 30. 3. 2002, str. 7) in "Nato je ameriški projekt" (Delo, 6. 4. 2002, str. 5). Trditvi sta najmanj netočni, v nekaterih pogledih pa z zgodovinskega in praktično političnega vidika naravnost zgrešeni. Dejansko je bil

avtor zamisli o severnoatlantskem zavezništvu zunanji minister kraljeve norveške vlade v izgnanstvu Trygve Lie, pozneje prvi generalni sekretar OZN. To zamisel je Trygve Lie javno zagovarjal jeseni l. 1940 v Londonu, njena ost pa je bila protinacistična (in ne protikomunistična). Američani je tedaj niso sprejeli. Leta 1947 so to norveško zamisel obnovili Britanci, ki so tedaj prosili ZDA, da s svojimi zahodnoevropskimi zavezniki iz druge svetovne vojne sklenejo obrambni pakt. Tudi tokrat je bil ameriški odgovor "ne". Svoje mnenje pa je vlada ZDA spremenila poleti 1948. Tudi tedaj so bili prosilci za vzajemnavarnostna zagotovila Zahodnoevropejci in ne obratno. Danes, 53 let pozneje Nato vsekakor ni samo "ameriški projekt". Američanom je večkrat celo v napoto. Tudi operativno Nato ni podaljšek ameriškega zunanjega ali obrambnega ministrstva.

V ozadju postopnega zniževanja javne podpore vladni politiki sta bili pri naših visokih državnih uradnikih in politikih vladajoče koalicije dolgo prisotni brezbriznost in nedejavnost, medtem ko je v nekaterih občilih potekala organizirana kampanja zoper članstvo Slovenije v Natu. Državni organi se dolgo niso odzivali na vse številnejše propagandne komentarje in članke, ki so poleg legitimnih vrednostnih stališč vsebovali tudi številne neresnice in nedobronamerna podtikanja. Še danes Urad vlade za informiranje le praviloma ne zanika medijskih dezinformacij v zvezi z Natom. Slovenska vlada, vključno z njenim predsednikom, dalj časa ni pred javnostjo aktivno zagovarjala svoje politike v odnosu do članstva v zavezništvu. Ko pa sta l. 2001 javno spregovorila na to temo, sta dva njena ministra zagrešila najmanj dve napaki. Prva je bila pavšalno enačenje kritikov članstva v Natu z nasprotniki tržnega gospodarstva in demokracije (pa čeprav so tudi taki). Druga napaka je bila negativno stališče do referendumu o članstvu v Natu z argumentom o domnevni politični nezrelosti Slovencev.

Očitni problemi v zvezi s to temo so bili prisotni tudi v strankah vladajoče koalicije. Največja koalicijska stranka je že dalj časa kazala protislovno držo glede članstva RS v Natu. Kritična stališča in celo nasprotovanje članstvu v Natu so bili že prej prisotni tudi v posameznih delih dveh drugih sedanjih koalicijskih strank. Podmladek ene izmed teh je začel celo javno kampanjo zoper programsko stališče stranke. Navidezno enotna stališča slovenske politične elite so prikrivala torej dosti bolj zapleteno in protislovno stanje.

Z ustanovitvijo Slovenskega odbora za Nato se je v javno razpravo v podporo vladni politiki vidno in glasno vključila tudi desničarska opozicijska koalicija. Pojav v tej vlogi njenega dejanskega voditelja Janeza Janše pa je imel protislovne učinke. Hkrati s svojo splošno in zagreto podporo članstvu Slovenije v Natu je J. Janša v razpravo in v vrste zagovornikov vstopa vnesel povsem nepotrebno ideološko in politično polarizacijo. Protikomunistična razlaga vstopa Slovenije v zavezništvo je od podpore članstvu odvrnila več ljudi, kot pa jih je pritegnila in je zato objektivno škodoval vladnim prizadevanjem.

Stališča, ki jih je bilo zaslediti v našem medijskem prostoru, lahko v grobem razdelimo na teze pristašev, dvomljivcev in nasprotnikov vstopa Slovenije v Nato. Zdaleč največ smo jih v l. 2001-2002 slišali iz vrst nasprotnikov. V njihovih komentarjih in člankih sem zasledil stališča, s katerimi bi se skoraj vsakdo strinjal, in sporne teze ali trditve. Stališča napsprotnikov izražajo veliko pestrost motivacij, pri čemer se njihove

posamezne kategorije medsebojno prekrivajo - radikalni pacifisti in okoljevarstveniki ("zeleni"), kulturniški amerikanofobi, nasprotniki potrošništva, anarhisti, "protiglobalisti", neomarksistični dogmatiki, trockisti, protizahodnjaki, protikapitalisti, protiimperialisti, člani Nove stranke in Komunistične partije Slovenije, ksenofobi, šovinisti, nacionalisti, zaplotniki, obrambni varčneži ali zastojkarji, avstrofilii, rusofili, srbski nacionalisti, srbofilii in nasprotniki vsake vladne politike kar tako oziroma iz principa. Po Genovi in 11. septembru 2001 v ZDA, morda zaradi pomanjkanja drugih tarč, se je v kampanjo zoper Nato usmerila tudi energija naših mladih anarhistov, ki se je prej izražala v t. i. protiglobalističnih demonstracijah, izgredih, mazaških akcijah na javnih površinah, grafitih itn. Vzporedno s tem je naravnost neokusna protinatovska propaganda dosegla svoj vrhunec na naslovnica in notranjih straneh tednika Mladina. Grafično povezovanje Nata in nekdanjega nemškega nacionalsocializma ne samo da grobo ponareja zgodovinska dejstva, marveč je neodgovorno politično dejanje, ki nima zveze z demokracijo. Videti pa je, da je še vedno skromno skupno število intelektualnih nasprotnikov vstopa Slovenije v Nato nekateri izmed njih pa so zelo glasni in imajo privilegirani dostop do občil.

Vsakdo v demokraciji ima seveda pravico javno in nenasilno zagovarjati svoja stališča. Problematično v zvezi s številnimi našimi nasprotniki pa je to, da napačno razumejo zavezništvo in posledice članstva oziroma nečlanstva v njem. V številnih objavljenih spisih nasprotnikov so bile kršene norme iz prve in druge točke Kodeksa novinarjev Republike Slovenije, ki narekujejo resnično in neponarejeno obveščanje javnosti ter skrbno preverjanje informacij pred objavo. Na strani podpornikov članstva lahko ravnatoko najdemo različne motivacije in tudi med njimi so zanesljivo posamezniki, ki ne bi znali jasno argumentirati svoje izbire.

Po moji presoji so največ zgrešenih tez javno izrekli nasprotniki, nekaj pa smo jih slišali tudi iz vrst pristašev članstva v Natu. V seznamu, ki sledi, bom povzel nekatere teze, ki sem jih zasledil v posameznih tiskanih občilih v Sloveniji, predvsem v Delu in Mladini. To pomeni, da je ta seznam zanesljivo nepopoln. Formulacije nekaterih tez sem poenostavil in izostril tam, kjer niso bile dovolj jasne. Nekatere teze sem združil.

1. *Izvorni namen Nata je uničiti komunizem v svetovnem merilu. S svojim vstopom v Nato bo Slovenija dokončno pometla s svojim komunizmom.*
2. *Nato je ameriška pogruntavščina z namenom vzpostavitve prevlade ZDA v Evropi. Nato je bil vseskozi orodje nadvlade ameriškega imperializma.*
3. *Nato je zgodovinski anahronizem, saj po razpadu nasprotnega mu Varšavskega pakta l. 1991 ni nobene potrebe po njegovem obstoju.*
4. *Nato si je prisvojil monopol na uporabo oborožene sile v euroatlantskem prostoru. Tudi zato razširitev zavezništva ogroža evropsko varnost.*
5. *Nato je najslabši možen način za zagotovitev varnosti Slovenije. Kot članica bomo morali sprejeti na svojih tleh Natove vojaške postojanke, jedrsko orožje in močno povečati svoj obrambni proračun.*
6. *Po koncu hladne vojne sta pravi alternativni vstopu v Nato varnostna sistema OZN in OVSE. Nato pa nima zveze ne z OZN in ne z OVSE, je ekskluzivistična organizacija, ki onemogoča široko evropsko varnostno sodelovanje.*
7. *Za Republiko Slovenijo je najboljša rešitev, da zagotavlja svojo varnost kot nevtralna država brez povezovanja z drugimi in njihove opore. Le tako bo ohra-*

nila svojo nacionalno suverenost. Članstvo v Natu bi nas oropalo težko pridobljene neodvisnosti.

8. Po odločitvi vrha Nata v Madridu v juliju 1997 so si bili vsi navadni ljudje in politična elita Slovenije edini v tem, da so tedanji nesprijem doživeli kot košarico in veliko krivico.

9. Kratica NATO se mora dejansko razlagati kot "North Atlantic Trade Organization", saj je zavezništvo predvsem organizacija za prodajo ameriškega orožja, med drugim za infantilne vojaške potrebe slovenskih politikov.

10. Nato je zgolj podaljšek in orodje v rokah agresivne politike ZDA. Članstvo v njem nas bo vpletlo v oborožene spopade v oddaljenih državah, naši fantje bodo umirali po celem svetu, naša država pa bo zaradi tega postala tarča mednarodnih teroristov.

11. Svojo varnost bo Republika Slovenija dokončno zagotovila z vstopom v EU. Vstop v Nato bo tako postal odvečen strošek in breme.

12. Članstvo v Natu bo Republiko Slovenijo stalo nekaj milijard evrov in se nam denarno ne izplača.

13. Prizadevanja vlade za vstop RS v Nato niso legitimna, saj o tem ni bilo predhodnega referenduma.

14. Nato ni imel in nima zveze z demokracijo ter tudi vstop Slovenije v Nato ni v nikakršni vzročno-posledični zvezi z demokracijo sploh in z demokracijo v Sloveniji posebej.

15. V zvezi s članstvom v Natu je slovenska politična elita preveč enotna in povrhu želi zadušiti še razpravo o vstopu RS v članstvo Nata.

16. Z vstopom Republike Slovenije v Nato bi bila ogrožena svoboda duha slovenskih intelektualcev.

17. Vstopa v Nato že dolgo nihče v Sloveniji ne razume kot varnostnega vprašanja, ampak le kot vprašanje političnega ugleda. Ljudje čakajo na izide odločitve vrha Nata v Pragi v novembru 2002 o morebitni nadaljnji razširitvi Nata kot na izid nogometne tekme z Romunijo.

18. Nasprotniki vstopa v Nato s tem nasprotujejo tudi tržnemu gospodarstvu in politični demokraciji.

19. Slovenci so na prenizki stopnji politične in splošne kulture ter so zato nezreli za referendumsko odločanje o vstopu Republike Slovenije v Nato.

20. Demokracija v Sloveniji bi doživela velik poraz, če ne bi prišlo do referenduma o vstopu v Nato.

Komentar ob vseh naštetih neutemeljenih, delno ali v celoti zgrešenih tezah oziroma neresničnih trditvah bi bil predolg za namen tega članka. Zato se bom omejil le na najpomembnejše teze nasprotnikov članstva naše države v Natu, ki jih imam za zgrešene oziroma neutemeljene.

V propagandi pacifistov in zelenih pogosto zasledimo tezo, češ, da so za našo družbo pomembne nevojaške oblike ogrožanja varnosti, stanovitnosti in blaginje. Avtorji tovrstnih trditvev navajajo primere ekoloških groženj, terorizma in korupcije ter trdijo, da je Nato glede teh oblik ogrožanja brezpredmeten. Iz tega sklepajo o nepotrebnosti in celo škodljivosti članstva Slovenije v zavezništvu. Avtorji teh tez ne razumejo (ali se delajo, da ne razumejo), da nedvomni obstoj nevojaških gro-

ženj tudi v našem geopolitičnem okolju nikakor ne izključuje in ne odpravlja vojaških oblik ogrožanja. (V Državnem zboru RS smo tudi slišali, češ da Slovenije še najmanj trideset let ne bo nihče vojaško ogrožal. Tovrstno trditev je težko označiti drugače kot neodgovorno politično demagogijo.) Poleg tega Nato povezuje svoje države članice tudi pri kolektivnem soočenju z nekaterimi nevojaškimi grožnjami, vključno z ekološkimi nesrečami in mednarodnim terorizmom. Drži pa, da nas nobena meddržavna organizacija, s katerimi imamo opravka (OZN, OVSE, EU, Nato itd.) ne more obvarovati pred številnimi grožnjami in težavami, takimi kot so suše, poplave, potresi, toče, mamila, nalezljive bolezni, aids, samomori, kriminal, prostitucija, družbena neenakost, brezposelnost itn. Zato je povsem nesmiselno zahtevati nestvarna zagotovila od katere koli mednarodne organizacije, vključno z Natom, ter tovrstni argument uporabljati zoper članstvo v njih.

Naslednja priljubljena in hkrati zavajajoča teza nasprotnikov se glasi, naj bi Slovenija z vstopom v Nato izgubila svojo državno suverenost in postala slepo orodje nadnacionalne vojaške tvorbe. Na ozemlju Slovenije bi to vojaško strašilo postavilo svoje vojaške postojanke, razmestilo jedrsko orožje itn. V nasprotju s temi ustrahovalnimi trditvami Nato dejansko nima ne nadnacionalnih oboroženih sil (le poveljstva so večnacionalna), ne svojih vojaških postojank in ne svojega jedrskega orožja. Vse naštetu je v lasti nacionalnih držav članic in nobena odločitev glede uporabe zavezniških oboroženih sil, njihovih premikov, obrambnih proračunov, namestitve enot oboroženih sil na ozemlju drugih držav itn. ne more biti sprejeta brez soglasja držav članic. Tudi ob skupnih posegih velja načelo soglasja vseh in veta vsake članice, ki se z neko odločitvijo ne bi strinjala.

Nekateri nasprotniki enačijo ZDA in Nato ter nasprotujejo vstopu Slovenije v Nato, zato ker ne marajo ZDA oz. politike Busheve administracije. Na problemski konferenci ene izmed koalicijskih strank je podpredsednica te stranke svoje negativno stališče do članstva Slovenije v Natu utemeljila s tezo, češ da je zavezništvo sredstvo nadvlade supersile. Ob tem, da je ZDA dejansko najvplivnejša in vojaško najmočnejša članica Nata, se vprašajmo, ali je to vedno oziroma praviloma slabo. Ko so ZDA poleti in jeseni l. 1995 po štirih letih prepuščanja balkanske krize zahodnoevropskim državam naposled prevzele pobudo v zavezništvu in s sodelovanjem drugih zaveznic ustavile vojno v Bosni, je bilo to nedvomno tudi v nacionalnem interesu Slovenije. Tedaj nihče na Zahodu in tudi pri nas Američanom ni očital njihove vodilne vloge, temveč kvečjemu skoraj štiri leta neizrabljanja te vloge na balkanskem prizorišču. Z vodilno vlogo ZDA imamo poleg tega opravka na marsikaterem področju svetovne politike, gospodarstva, znanosti, tehnologije, elektronskih občil, informatike itn. Vodilna vloga ZDA je še vedno prisotna (in še bolj kot v Natu) v mednarodnih finančnih ustanovah, vključno z Mednarodnim denarnim skladom in Svetovno banko. Tudi v OZN presega vpliv ZDA vpliv katere koli druge članice. Osrednji organi mednarodnih finančnih ustanov in tudi OZN so na ozemlju ZDA, uporabljajo dolar ZDA kot svoje plačilno sredstvo, med njihovimi uradniki je delež državljanov ZDA višji kakor v Natu (in s tem tudi možnosti za vsakodnevni nadzor). Zaradi vsega tega in približno desetkrat manjšega števila članov imajo tudi najmanjše članice Nata veliko večjo možnost soodločanja, kot jo imajo kot članice OZN. Logično bi bilo, da bi tovrstni nasprotniki Nata hkrati zahtevali

izstop Slovenije iz mednarodnih finančnih ustanov, OZN in morda tudi iz OVSE. Ali je samoosamitev majhne države najboljša strategija v spopadu z vplivi in nadvlado močnejših držav? Ali bi naš nevstop v Nato okreplil položaj Slovenije v odnosih z drugimi državami? Prepričan sem, da bi bil naš mednarodni položaj veliko trdnejši, če bi bili znotraj Nata in ne zunaj njega, tudi ko bo ponovno šlo za poizkuse pritiskov in izsiljevanj s strani od nas večjih in močnejših držav.

Ena od pomožnih tez, ki izhajajo iz zgrešenega enačenja Nata in ZDA, straši Slovence z nevarnostjo, da bi Slovenijo napadli mednarodni teroristi, če bi bila članica Nata. Dejansko nobene države mednarodni teroristi niso napadli zaradi Nata ali v zvezi z njim. Tarče mednarodnega terorizma so bile v preteklih desetletjih tako v državah Nata kot tudi evropskih nevtralnih državah (vključno z našo sosednjo "trajno nevtralno" Avstrijo) in v neevropskih državah. Ključni razlog, zaradi katerega iz Nata v 53 letih njegovega obstoja ni izstopila nobena članica, je, da se je v njem povečala varnost vseh držav, najbolj pa manjših članic.

Še ni dolgo tega, ko je dr. Vlado Miheljak zapisal na straneh ljubljanskega Dnevnika: "Vsekakor sem za vstop Slovenije v Nato... Če je kakšen dober razlog, da Slovenija postane članica Nata, je to dejstvo, da bi članstvo v vojaški zvezi dolgoročno stabiliziralo demokracijo v Sloveniji." Ko pa je kasneje kot kolumnist prestopil k Delu, pa je v svojih propagandnih izlivih tokrat zoper članstvo Slovenije v Nato, začel zatrjevati, da Nato ni imel in nima zveze z demokracijo. Ta trditev, ki so jo nestrokovno ponavljali drugi, ne drži ne z zgodovinskega in ne aktualnega zornega kota. Idejno izhodišče za severnoatlantsko zaveznitvo je bilo protitotalitarno in liberalnodemokratično. Nato je ustanovila skupina zahodnih demokratičnih držav, ki so v njem vseskozi imele in imajo tudi danes vodilno politično vlogo. Norma demokracije je izrecno navedena v 2. členu Severnoatlantskega sporazuma. Ob sami ustanovitvi zaveznitva l. 1949 in ob prvi razširitvi l. 1952 v razmerah pričakovane tretje svetovne vojne so bili v izrazitem ospredju vojaški razlogi. Ravno zaradi njih so v zaveznitvo res da, ideološko nenačelno sprejeli tudi tri južnoevropske države, v katerih so tedaj vladali ali prišli pozneje na oblast avtoritarni politični režimi (Portugalsko, Grčijo in Turčijo). V vseh treh pa je prišlo tudi pod vplivom članstva v Natu do liberalnodemokratičnih premikov. Danes so vse tri države članice Sveta Evrope in imajo njegove demokratične izkaznice, tako kot tudi Slovenija. Težave z nekaterimi demokratičnimi normami ima danes med članicami Nata predvsem Turčija. Od svoje druge razširitve l. 1956 naprej pa sprejema Nato v svoje članstvo le izpričano demokratične države. Ravno zato so sprejeli Španijo šele l. 1982 po uvedbi demokratičnega sistema.

Čeprav širjenje demokracije ni naloga Nata, je zaveznitvo s svojim obstojem in delovanjem posredno pozitivno učinkovalo tudi na politične procese v Evropi v smeri demokratizacije. Sodelovanje Titove Jugoslavije z Natom v l. 1949-1955 je pospešilo delno notranjo liberalizacijo jugoslovanskega režima in njegovo odpiranje proti Zahodu. Nadalje, Nato je s svojim obstojem prispeval k notranjemu razkroju ZSSR, Varšavskega pakta in avtoritarnih realsocialističnih sistemov v Vzhodni Evropi. Brez vzhodnoevropskega vala pa bi se prehod v tekmovalno večstrankarsko demokracijo verjetno tudi v Sloveniji zgodil občutno pozneje kot sicer (in vprašanje je, ali bi Slovenija brez tega vala sploh lahko postala samostojna država).

Vojaški poseg Nata proti ZRJ je pospešil propad režima S. Miloševića in demokratizacijo v Srbiji itn.

Dr. Vlado Miheljak je strokovno neutemeljeno izpeljal svojo trditev o nedemokratičnosti Nata iz dejstva, da je bilo v njem včlanjenih nekaj držav z avtoritarnimi režimi. Za primerjavo naj navedem, da v OZN in OVSE niso bile le naknadno povabljene, marveč so ju soustanovile in v obeh organizacijah so danes oz. so bile včlanjene tudi države z diktaturami. Iz tega pa ne izhaja nedemokratičnost OZN in OVSE. V nekaterih pogledih je Nato še bolj demokratična organizacija od OZN, saj velja v njem odločanje s soglasjem in brez glasovanja. To pomeni, da uživajo vse njegove članice enako pravico do veta na sklepe osrednjega organa in ne le pet velesil, tako kot je to v Varnostnem svetu OZN. Tudi v naši družbi so prisotni pomembni avtoritarno strukturirani podsistemi, vključno s Slovensko vojsko, policijo, carino, inšpekcijskimi službami itn., ter kar pogosta nedemokratična praksa v slovenskih političnih strankah in drugih celicah. Vse to pa ne dokazuje nedemokratičnosti političnega sistema Republike Slovenije, kot celote.

Dejstvo je, da je Nato edina danes obstoječa učinkovita evropska obrambna organizacija. Ustvarjena je bila predvsem za ohranjanje varnosti svojih članic v Evropi, kjer je bil od samega začetka tudi sedež zavezništva. Vse članice Nata sodelujejo v regionalni Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) in so zato v varnostnem smislu evropske države. V nasprotju s temi objektivnimi dejstvi skušajo nekateri kritiki predstaviti Nato kot domnevno neevropski vojaški blok. Njegovo bolj zaželeno nasprotje naj bi bilo EU. Dr. Bogomir Kovač je brez kakršnih koli na dejstvih zasnovanih dokazov zatrjeval, da bi Evropska unija Sloveniji zagotavljala zadostno varnost. Njegova pomožna teza se glasi, da bi bilo članstvo Slovenije samo v EU znatno cenejše kot pa članstvo v EU in Natu. Hkrati pa je dr. B. Kovač od Evropske unije terjal, naj zgradi svoj obrambni sistem zunaj Nata. Ta njegova zahteva logično podira njegovi izhodiščni tezi. Z vidika kolektivne obrambe EU torej ni nobena alternativa Natu, saj sama svojim članicam ni sposobna zagotavljati ozemeljske nedotakljivosti. Dr. B. Kovač in nekateri drugi se ne zavedajo, ignorirajo ali skušajo izpodbijati tesno objektivno povezavo med dvema ciljema slovenske diplomacije - med članstvom v EU in Natu. Dejstva pa so drugačna. Enajst od sedanjih 15 članic EU pripada tudi Natu. Stopnja medsebojnega prekrivanja obeh povezav bo v prihodnjih letih še povečala. Hkrati se krepi tudi neposredna organizacijska povezanost med EU in Natom ravno na političnem in vojaškem področju. To povezavo med povezavama pooseblja visoki predstavnik EU za skupno zunanjo in varnostno politiko J. Solana, ki je na ta položaj prišel neposredno s položaja generalnega sekretarja Nata.

Nekateri nasprotniki navajajo primere štirih članic EU, ki so zdaj zunaj Nata, ter predlagajo, naj jim Slovenija sledi. Pri tem zanemarjajo bistvene razlike med njimi in Slovenijo glede velikosti, geopolitičnega položaja in izpostavljenosti največjim kriznim žariščem (Balkan in vzhodno Sredozemlje). Zaradi teh objektivnih razlik in drugačnega mednarodnega položaja Slovenija ne more posnemati varnostnih politik teh držav. Odmaknjena otoška lega v Atlantiku in tesno razmerje s članicama Nata (z ZDA in Veliko Britanijo) sta temeljna razloga, zaradi katerih je Irska obrambno povsem neprimerljiva s Slovenijo. Balkanske vojne so še enkrat pouda-

rile bistvene razlike med našim položajem ter položajem in mednarodnim statusom Avstrije. Naši zagovorniki posnemanja omenjenih štirih držav praviloma pozabljajo na ceno vsake resne politike obrambne samozadostnosti in oborožene nevtralnosti, tako kot to počnejo veliko bogatejše in nekajkrat večje države, take kot so Švica, Švedska in Finska. Če bi se kdaj odločila slediti njihovim primerom, bi morala Slovenija najmanj podvojiti svoj sedanji obrambni proračun ter v temelju presnovati in preoborožiti šibko Slovensko vojsko. Nekateri naši nasprotniki članstva v Natu bi radi uživali prednosti mednarodno priznane nevtralnosti, ne da bi za to sploh plačali. Taka drža pa je združljiva le z geslom o Sloveniji brez resne vojske ali o Sloveniji kot povsem razoroženi državi. Teoretično bi bilo to možno, če bi Slovenija sprejela varnostno tutorstvo sosednje Italije, tako kot ga ta država (hkratkna članica EU in Nata) izvaja v odnosu do Svetega sedeža in San Marina. Če bi postala povečani San Marino in bi razpustila Slovensko vojsko, bi naša država dejansko lahko privarčevala sredstva, s katerimi bi bilo možno zgraditi kar precej socialnih stanovanj in avtocest ter nameniti več denarja šolstvu in kulturi. Vprašanje pa je, ali bi večina Slovencev podprla tako rešitev. In zakaj ne bi imeli referendumu še o tej možnosti?

Na koncu je treba razmisliti o vzrokih za nihanje javne podpore varnostni povezavi Slovenije z Natom. Uvodoma sem omenil obdobje 1991-1995, ko je bila ta opcija deležna le izrazito manjšinske podpore javnega mnenja in sem postavil domnevo, da je l. 1995 uspešen poseg Nata na Balkanu temeljito spremenili razpoloženje slovenske javnosti. Od tedaj je minilo dobrih šest let. Sam uspeh Nata pri umiritvi razmer na Balkanu je nemara napeljal številne Slovence k zgrešenemu prepričanju, da je od zdaj najbolje biti tiho na svojem sončnem alpskem hribu, z nikomer se ne povezovati ter se ne vtikati v zadeve drugih, še posebej v tiste onstran Kolpe. Glavni razlog za zmanjševanje podpore članstvu v Natu vidim v široko razširjenem zgrešenem občutku varnosti ("nihče nas ne ogroža in nas tudi ne bo"), v pešajočem kolektivnem spominu na zadnje vojne v našem delu sveta ter v množični samozaverovani kratkovidnosti.

Dodaten razlog vidim v zelo razširjenem, celo med izobraženci enačenju Nata z ZDA. Pomemben del slovenske javnosti ima ob tem zelo kritičen odnos do vsaj nekaterih vidikov mednarodne politike sedanjega predsednika ZDA G. W. Busha, enostranskih korakov njegove vlade, njene podpore grobi politiki izraelske vlade na zasedenih ozemljih Palestine pod pretvezo boja proti terorizmu itn. Tak in celo bolj kritičen odnos je razširjen tudi v javnosti takih zaveznic ZDA kot sta Nemčija in Francija. Poleg tega nekateri koraki ameriške diplomacije v zvezi s postopki denacionalizacije in slovensko farmacevtsko industrijo niso v Sloveniji poželi širokega odobravanja, prav obratno. Po občilih sodeč so se "prijeli" sicer nekorektni očitki na račun slovenske vlade in posameznih ministrov, češ da se v odnosu do Zahoda, ZDA (in Nata) vedejo klečeplazno. Televizijske podobe žrtev in razdejanj v Afganistanu in na Bližnjem vzhodu so verjetno okrepile bojazen, da bi nas zavezniško razmerje z ZDA v okviru Nata vpletlo v vojne v oddaljenih državah ter samo Slovenijo izpostavilo dodatnim nevarnostim. Povezanost teh dogajanj (v predstavah številnih Slovencev) z ZDA je posredno negativno prizadela privlačnost članstva Slovenije v Natu.

Dodatne razloge za usihanje podpore lahko iščemo tudi v težavah z Evropsko unijo v zvezi s kmetijstvom, jeklarstvom, proračunom itn. Bojazen, da bo Slovenija izgubila najmanj del svoje suverenosti, bo imela drugorazredni položaj, da bodo tujci iz bogatejših držav postali lastniki večjega dela slovenskega gospodarstva, vključno s slovenskimi bankami itn., je po vsem sodeč zmanjšala privlačnost obeh povezav. K temu moramo vsekakor dodati učinek kampanje zavajanja in ustrahovanja javnosti v zvezi z Natom v nekaterih slovenskih občilih, dolgo časa brezbriznost in pasivnost vlade ter vse bolj kritičen odnos slovenske javnosti do vladajoče koalicije in njene politike sploh. Vsaj za del parlamentarne in tudi za zunajparlamentarno opozicijo je postalo nasprotovanje članstvu Slovenije v Natu pripraven konjiček za izražanje njunega splošnega nezadovoljstva in frustracij. Nekaj dogodkov, vključno z nesrečnim naročilom vladnega letala, je pokazalo, kako je vprašanje članstva Slovenije v Natu močno presešlo njegov temeljni varnostno-obrambni smisel in se zapletlo v mreži širših družbenih navzkrižij. Razprava o članstvu v zavezništvu je zaradi vdorov drugih silnic ustvarila nenavadno politično polarizacijo, ki gre v veliki meri mimo ustaljenih socialnih, kulturnih, verskih, ideoloških in svetovnonazorskih delitev v slovenski družbi.

LITERATURA

- Bebler, Anton (ur.) (1999): *The Challenge of NATO Enlargement*. Praeger: London.
- Sherwen, Nicholas (ur.) (1985): *NATO's Anxious Birth. The Prophetic Vision of the 1940s*. Andr  de Staercke and Others. C. Hurst & Company: London.
- (2001) *NATO Handbook*. NATO Office of Information and Press: Brussels.
- Sloan, Stanley R. (April 2000): *The United States and European Defence*. Challiot Papers No. 39. Institute for Security Studies Western European Union: Paris.
- De Wijk, Rob (1997): *NATO on the Brink of the New Millennium. The Battle for Consensus*. Brassey's: London.
- De Wijk, Rob; Boxhoorn, Bram; Hoekstra, Niklaas (ur.) (2000): *NATO after Kosovo*. Royal Netherlands Military Academy, Tilburg University Press.